



25.99x11.35	1	עמוד 23	ישראל היום! - שישיבת	03/03/2023	85212678-9
אמונה תנועת האשה הדתית לאומי - 80888					

## המאבק על התקציב

# באר אמונה או קרן בחירה?

ההשתלמות הראשונה של מכון "באר אמונה" יצאה לדרך לפני שנתיים בחסות החינוך הממלכתי-דתי, עם לוגו של החמ"ד על הסילבוס ותקציב-בים. אך בעקבות פניית רבנים, ובהם הרב דרור אריה, ראש קרן בחירה, החמ"ד הסיר את חסותו מההשתלמות. "אני משבח את החמ"ד שחבר לא לשתף פעולה עם תוכנית שמי שמוביל אותה לא מסתיר את דעתו המיואשת מתיקון בעלי נטיות הפוכות", אמר הרב אריה.

קרן "בחירה" הוקמה לאחר שעבר החוק האוסר טיפולי המרה, ומציעה טיפולים בחינם לנוער להט"בי. מי שמממנים כיום את ההכשרות של מכון "באר אמונה" הם תנועת "אמונה" העולמית והמשתלמים עצמם, המשתלמים על ההכשרות.

"כשיצאנו לדרך לפני שנתיים עם רעיון ההש-תלמות, אנשי המטה בחמ"ד היו שותפים מלאים לבניית התכנים והסילבוס", מספר הרב אבישי מזרחי. "בפרסום ההשתלמות אף התנוסס הלוגו של החמ"ד והובטח לנו שניהנה מתקצוב לכך. קיבלנו את ברכת הדרך וחיבוק גדול מהנהלת החמ"ד. אלא שאלו מיני גורמים עלומי שם מחו על עצם קיום

ההשתלמות, וראש מינהל החמ"ד החליטה בעקבות המחאה להסיר את הלוגו מפלייר ההשתלמות ולח-סום את התקצוב המיועד. זו היתה סטירה מצלצלת. השקענו אינסוף אנרגיות ביצירת ההשתלמות הזו למען תלמידי החמ"ד ולמען נפשות רכות ומיוסרות המתהלכות בבתי החינוך שלנו. אמנם, למרות זאת ואף על פי כן ההשתלמות יצאה לדרך, בלי לוגו ובלי מימון של החמ"ד, אך עם תמיכה גדלה של תנועת "אמונה" והמשתלמים הרבים, מחנכי החמ"ד, שהאמינו בדרך ושילמו מכיסם כדי לסייע במימון ההכשרה החשובה ומצילת החיים הזו."

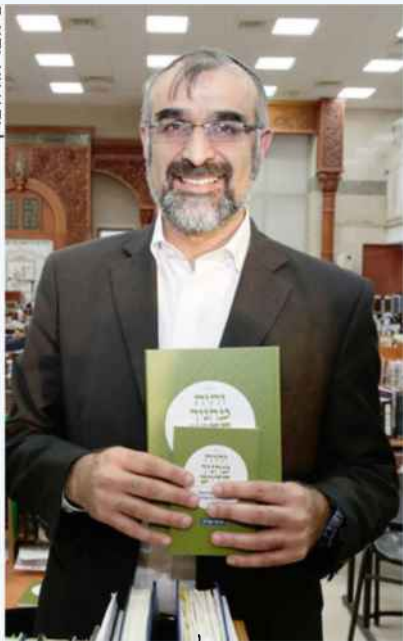
פנינו לרב דרור אריה, וניסינו להבין מהו מקור ההתנגדות שלו להכשרות של "באר אמונה".

"אנחנו מאמינים בנצחיות התורה", אומר הרב, "מתוך כך תומכים גם בבני נוער יקרים המת-מודדים עם קשיים סביב הנטייה המינית לחיות על פי התורה ואף להקים בתים נאמנים. לשם כך הקמנו את קרן "בחירה", המסייעת במימון טיפוי-לים פסיכולוגיים ידירותיים. התורה לא תשתי-נה, האמפתיה וההזדהות עם הכאב אסור שיהפכו לגייטימציה לתבניות חדשות המוטלות בספק

ומושפעות מתרבות מערבית נורוטיית. לגייטי-מציה אולי נוצצת יותר, אבל לא רק שאינה פתרון – היא רק מחריפה את הבעיה ומגבירה את סבלם של המתמודדים."

"אין גן שמגדיר הומוסקסואליות. אין איש מדע שיודע לקבוע בוודאות שאין פתרונות. אנו יודעים שבמדינות נאורות במערב שיעור האובדנות בקרב ההומוסקסואלים לא התמתן, ואף גרוע מכך. חבל שהפכו את האנשים הטו-בים האלה לקורבנות של ניסוי חברתי מסוכן, של איבוד זהות."

**טיפול פסיכולוגי ידירותי זה טיפול המרה?**  
"זה ממש לא טיפול המרה. לומדים איך לחיות לצד הנטייה. יש ניתוחי המרה אכזריים לשינוי מין. זה לגייטימי, אבל אדם הפונה מרצונו לעזרה פסיכולוגית, ישר אומרים לו שזה טיפול המרה".  
**תגובת משרד החינוך: "מינהל החינוך הממלכתי-דתי אחראי ישירות להכשרות בנו-שאים אלה, ולא גופים פרטיים. לכן הכשרה זו לא תוקצבה בידי החמ"ד. לאור זאת, החמ"ד ביקש להסיר את הלוגו שלו מהסילבוס."**



הרב דרור אריה. "לא טיפולי המרה"

25.65x36.5	1/5	עמוד 16	ישראל היום! - שישיבת	03/03/2023	85212669-9
אמונה תנועת האשה הדתית לאומי - 80888					



**16 על פרשת דרכים**  
הנוער הלהט"בי במגזר הדתי-לאומי / מרב סבר

**פוסט היציאה מהארון של יאיר שרקי שבר את הרשת, אבל טלטל גם את המגזר הדתי-לאומי, המתמודד בשנים האחרונות עם הסוגיה המורכבת של נערים ונערות הנמשכים לבני מינם ✕ במכון "באר אמונה" של תנועת "אמונה" מסיימים בימים אלה הכשרת מחזור רביעי של מדריכים לבני נוער הזקוקים לעצה ולתמיכה, בלי שיפוט וביקורת, תוך מציאת דרך שתסיר את האיום הגדול מכל: האובדנות של מי שחש שאין לו מקום בעולם ✕ מנגד, יש גם רבנים אורתודוקסים הקובעים: צווי ההלכה מוחלטים, לא תיתכן פשרה, ומי שמקל "רוצח נפשות"**

# גשור ההכילה

מרב סבר | צילום: יהושע יוסף |

נחסף. אני בטוחה שמחנכים שעברו את ההשתלמות שלנו הם עוגן וכתובת מיטיבה לתלמידיהם", אומרת תמי סמט, פסיכוכולוגית במקצועה ומי שעומדת בראש מכון "באר אמונה".

איך היו התגובות לפעילותכם בציונות הדתית? "לא העליתי ברעתי למה אני נכנסת. הצורך האמיתי ועק, וברור שמה שאנחנו עושים הוא טוב. לא רמיינתי את עוצמת ההתנגדות שזה ייצור. אופי התגובות וההתנהלות קשים לי מאוד. מצד שני, זה רק מחזק את ההבנה עד כמה הקול המיוחד שלנו חשוב. זהו קול שאינו מתלהם, שמביא את הרעות השוררות והחוויות המגוונות ומעניק יכולת למחנך להיות שם למען התלמיד בזמן אמת. אמנם לקחנו ללב, אבל אנחנו מקפידים להמשיך כמה שאנחנו עושים מתוך אמונה שזו הדרך הנכונה, ולא לתת להתנגדויות לעצור אותנו. אנחנו לא אנשי מלחמה. אנחנו שמחים לדבר ולתת מקום בהשתלמות לכל מגוון העמדות והקולות בשיח התורני".

**האם נערים נמצאים במצוקה קריטית יותר מאשר מבוגרים?**

"ההבדל בין נערים לבוגרים הוא לא בגודל המצוקה, אלא בכך שלרוב הם עדיין לא לגמרי מגובשים, מצויים בסערה מאוד גדולה שמשתלבת בגיל ההתבגרות שבו הנטייה למעשי קיצון היא גדולה. מענה מיטבי מחויב לרווחתו האישית הנפשית של הנער/ה. אין בו הכוונה לאג'נדה זו או אחרת. לכל נער ונערה בתהליך הבירור האישי מגיע מקום שבו הם ירגישו אפשרות

נעם ומי שעמד כעבר בראשה. "יצא הפלורליזם הפוסט-מודרני... זה לא ציונות דתית, זה מבול מודרני", הוא קרא. אבל אז, אחרי שב"באר אמונה" סיימו להכשיר את המחזור הרביעי, קרה הרבה שאיש לא פילל לו – יציאתו מהארון של העיתונאי יאיר שרקי, באותו פוסט ששבר את הרשת. בעקבותיו תיו הטלפון של הרב אבישי מורח, דוקטורנט בתוכנית ללימודי מגדר החוקר את ההתמודדות הרבנית עם הקונפליקט שבין הומוסקסואליות וההלכה, כמעט קרס מעומס הפניות.

"הסיפור של שרקי הוא משה-אירוע בעולם הדתי", מספר מורח. "הוא רעידת ארמה, גם מפני ששרקי הוא דמות מאוד תורנית. באמירות, בשיח, יש לו גם ספר על הבעל שם טוב. הוא בן של רב שמחזיק ברעות מאוד שמרניות בנושא הזה. וליפתע הוא מוציא כזה פוסט ואומר: 'אני לא מוותר על אלוהים'. התקשר אלי ראש מוסד חינוכי ואמר לי: 'הייתי מעריף שהוא יודיר את הכיפה ולא יגיד שהוא גם אוהב בנים וגם את הקב"ה. זה מערער את העולם החינוכי הדתי שלי, כי הוא פתאום מציג מודל שונה. הוא אומר: 'יש כאן אפשרות'. והוא לא הרמות החינוכית היחידה שאמרה לי את הדברים הללו. התקשרו אלי לא מעט רבנים ומחנכים עם תהיות דומות".

## ללמוד את מה שאסור

"פגשתי בני נוער הנמשכים לבני מינם, והיה לי ברור שאם היה להם מחנך או אדם מבוגר ככתובת ראויה, המון סבל היה

ה אומרים לנער או לנערה דתיים המגלים שהם נמשכים לבני מינם? האם יש צורך לטפל בהם, לחנך, לשקם, או להכיל ולקבל? האם המאבק הדתי-חרדי ב"פרוגרס" לא מתרחש בין השאר בימים אלה על גבו של הנוער הלהט"בי, הדתי-לאומי או החרדי, שגם כך חש מבולבל וחסר אונים?

נערים דתיים מתחילים ללמוד כבר בגיל 3 את חומש ויקרא, שם מופיע הפסוק: "וְאֵת זָכָר לֹא תִשָּׁבּ מִשְׁכָּבִי אִשָּׁה תִוָּעֶבֶה הוּא". ומה יעשה נער מבני עקיבא הרואה את חבריו מכרכרים אחרי הכנות היפות בשבט, אבל מגלה שרווקא חברו ללימודים גורם לו לפרפרים בנשון? הוא יושב בשיעורים, שומע חלק ממוריו וממחנכיו המכנים את הנמשכים לבני מינם מבולבלים או מסכנים, וקובעים שעצם קיומם הוא חטא. הלחץ שבו הוא נתון קשה מנשוא ועלול להיגמר באסון: ברו"ח של התוכנית הלאומית למניעת אובדנות התגלה כי 78% מבני הנוער הדתיים המגדירים עצמם כלהט"בים הודו שבשנה האחרונה חשבו להתאבד – לעומת 35% מבני הנוער הלהט"בי בציבור החילוני.

אל הסיטואציה הטעונה והמורכבת הזאת נכנס מכון "באר אמונה" של תנועת "אמונה", שייסד את ההכשרה "ההתמודדות החינוכית עם נערים/ות הנמשכים לבני מינם". מרוב בהשתלמות ראשונה מסוגה שלוחתה בחבלי לידה מורכבים. כשיצאה לדרך לפני שנתיים – היא חטפה אש צולבת. "נמאס מההטפות לאהבת חינוך", כתב על התוכנית הרב דרור אריה, איש מפלגת



26x32.55	2/5	17	עמוד	שישבת - ישראל היום!	03/03/2023	85212670-1
אמונה תנועת האשה הדתית לאומי - 80888						



מימין, אבישי מזרחי,  
תמי סמט וזהבה טמיר  
"הצורך היה אמיתי, והיה ברור  
לנו שאנחנו עושים טוב"

26.61x30.84	3/5	18	עמוד	18	ישראל היום!	03/03/2023	85212671-2
אמונה תנועת האשה הדתית לאומי - 80888							



להביא את עצמם ללא חשש וללא שיפוטיות, ומשם לפלס את ררכם בבטחה.

**מה מנחה את פעילותכם?**

"אנחנו אנשים אורתורוקסים, שומרי תורה ומצוות, שואפים לעבור את ה' ולרבוך בדרך. אין לאף אחר יכולת להתיר מה שאסור. אבל מה שאסור - צריך ללמוד, זה לא מובן מאליו. אנחנו מביאים מנער של עמרות, שכולן תורניות אורתורוקסיות. אנחנו לא חורגים מהקו התורני ונותנים במה לכל הקולות התורניים, הטיפוליים והחינוכיים שמושמעים בסוגיה הזו. אסור לנו ליצור מצב שאנחנו זורקים החוצה מהעולם הרתי את הנוער הלהט"בי. גם אם הוא מממש את נטייתו המינית, זה לא מתיר לו לחלל שבת. אז אני ארחק אותו החוצה חלילה?".

תמונה רומה מצייר גם הרב אבישי מזרחי, המוביל את תוכנית ההכשרה במכון.

"אני מגיע משרה החינוך, כוגר ישיבת הסדר, ר"מ בישיבה תיכונית כפתח תקווה, שמונה שנים מנהל חטיבת ביניים בנתניה. לאורך כל השנים פגשתי מאות תלמידים באופן קרוב, ומתוכן, בדרך כלל בשלהי התיכון, ניגשים תלמידים לא מעטים הנמשכים לבני מינם ומתייעצים. הם פונים בכאב עמוק ובתחושת אין מוצא: 'הרב, מה אתה רוצה שנעשה? ניסינו הכל - פסיכיאטר, פסיכולוגים, טיפולי המרה - מתוך מטרה להכחיר את הנטייה, תפילות, צומות, וזה פשוט לא עובד. מה אתה רוצה שנעשה?'

"הם חשים שהעולם סוגר עליהם. אלה התלמידים שלי, שגרלו לתרבות ולחינוך הרתי, ולא הושפעו משום גורם חיצוני. הם כאן מולי, כואבים ומיסורים. איך אפשר להתעלם או לעצום עין? בכל סיפור שפגשתי, ששמעתי, לא היה מקרה, אפילו לא אחר, שאקרה האוברנות לא היה מונח על השולחן - במחשבה, בריכור או במעשה. מי שלא מכיר מקרוב, לא יודע כמה סבל כרוך בכך. הסיפור אינו רק הסוגיה המינית, אלא הרומנטית. הרצון בקשה, באהבה, במשפחה. וכשהרבר נסגר בפני הנוער הרתי באופן הרמטי ואין אופק הם נטרפים מזה. אמר לי נער בן 19: 'כבר כשהייתי בן 14 היתה לי תחושה שאני נמשך לבני מיני. הרגשתי סוטה, הרגשתי חוטא. אם משהו רק היה אומר לי שהנטייה היא לא חטא כמה סבל היה נמנע ממני. הרבנים מאור מוטרדים מהאוברנות ומהסבל, וגם העולם הרחמי מטריד אותם, כי רבים מבני הנוער הלהט"בים עוזבים את העולם הרתי. הרבנים אומרים: רגע, זו עסקת חבילה. הם גם מחללים שבת בסוף, אוכלים בכיפור. ואיך התורה נתפסת בחוץ? זו תורה וזו שכרה? ומצר שני - יש רבנים שאומרים כי יש תנועות פרוגרסיביות, ויש מלחמת תרבות, והיא קיימת בארצות הברית והיא מחלחלת אלינו".

האם הפסיקה ההלכתית מושפעת מהמלחמות



יאיר שרקי

**הרב אבישי מזרחי:**

**"הסיפור של שרקי הוא מגה-אירוע בעולם הדתי. הוא רעידת אדמה, גם מפני ששרקי הוא דמות מאוד תורנית. לפתע הוא מוציא כזה פוסט ואומר: 'אני לא מוותר על אלוהים'. ראש מוסד חינוכי אמר לי: 'הייתי מעדיף שהוא יוריד את הכיפה ולא יגיד שהוא אוהב בנים ואת הקב"ה"**



צילום: מריה טרויאנקר

הרב אהרל'ה הראל. "ההלכה היא לא פלסטלינה"

**החיצוניות בנושא?**

"אין ספק. יש רבנים שאומרים: אם אני מגלה אמפתיה - אני מנרמל, אני נותן מקום לתנועות פרוגרסיביות. העולם מטשטש את הזהויות שלו. לכן יש כאלה שמקדשים מלחמה בנושא גם על חשבון הפרטים. אבל חשוב לזכור שהילר שאצלי בכיתה אינו נושא את רגל הגאווה, הוא לא חלק מתנועה פרוגרסיבית, הוא ילה. הוא לא יודע את נפשו. ומה שמעסיק את מחנכיו זה מלחמת תרבות על גבו השפוף והמסכן. הוא מרגיש שזו הזהות שלו, זה מי שהוא. כשהוא שומע את הרב אומר: 'הם סוטים, בג' ללם יש רעירות ארמה', הוא אינו יודע את נפשו מצעה. 'וכשמעידים לאותם רבנים 'איך אתם מרברים ככה? הם יושבים אצלך בכיתה', הם משיבים: 'אני מתכוון לתופעה, לא אלי'. אך אצל רבים ממי שחווים התמוררות כזו אין הפרדה בין 'תופעה' לחוויית חייהם. הם מרגישים שזה מי שהם, שזו הזהות שלהם, ומכאוב להם שכך מתייחסים אליהם. אני משוכנע שאלמלא זו היתה מלחמת תרבות - השיח ההלכתי היה נראה אחר".

למזרחי חשוב להרגיש שהמטרה העליונה היא להניח קורס כל את הנושא על השולחן, כי הכחשה והשתקה מסוכנות ומייצרות תופעות לוואי מטרידות.

"מרדיך נוער באחר היישובים בגוש עציון סיפר לי ששיתף אותו נער רתי, שנמשך לבני מינו, שהוא קבע פגישה דרך אפליקציה ייעודית עם מישהו בתחנת רלק ליר היישוב. כשהגיע למקום הוא פגש פלשתיני מכפר שכן. זה יכול היה להיגמר בחטיפה ובמלחמה, הסיכון מטורף. איך מתרחש רבר כזה? כי אף אחר לא מרבה, ואז אין הידרוכיה ברמת האיסור ההלכתי, אין פירמירה. אין התייחסות למה שאסור מראורייתא ועל מה יש מחלוקת. אבל גם נער שמחליט לממש את המיניות, כראי שירדע על מיניות בטוחה. שירדע שקיים ניצול. ברגע שהוא חוצה את הגר, הוא חשף לסכנות".

**אילו סכנות?**

"הם מנוצלים מינית הרבה יותר מחבריהם. אחת הסיבות המרכזיות היא ההסתרה. מישהו סוחר בזה שאותם ילדים מסתירים סוד גדול. נער בן 16 צ'וטט עם מישהו ברשת וקבע להיפגש איתו. כשהוא הגיע למקום הוא פגש גבר בן 40, שאיים עליו כי אם לא יודם ויעשה כרצונו - הוא יגלה את סודו בפומבי. כשמישהו חי חיי הסתרה, שמבין שהכל מכל וכל הוא אסור ופסול - הוא עלול ללכת על כל הקופה. איך הוא יספר להורים שנוצל מינית? הוא קורם צריך לספר שהוא הומו. הוא לבר עם זה, אין למי לפנות. ומהצר השני, לצערנו, יש מי שירדע לנצל את זה".

**מה עקרונות ההכשרה שלכם?**

"יש לנו שני קווים ארומים: אנחנו לא רוצים שהתלמידים יפגעו בעצמם, ואנחנו עושים הכל כדי שהנער רים יישארו בעולם הרתי. בתוך כל זה אנחנו לא רוצים לחנך את המחנכים, אלא להפגיש אותם עם כל צורות ההתמודדות שיש לעולם הרתי להציע".

**תשובה הלכתית יש?**

"ייתכן שאין עור תשובות הלכתיות המניחות את הרעה, אך כמחנכים יש לנו אחריות על נפשות פצועות. חובש בשטח לא יכול להפקיר את הפצוע המרמם רק כי בקבינט עור לא הכריעו את גורל המלחמה".

**אתם נתקלים בהתנגדויות של הורים? גורמים רבניים?**

"יש קולות רבניים שכעסו והחרימו ונלחמו. המלחמה שלהם לא היתה עצם הרעיון שיש צורך בהשתלמות כזו, אלא על כך שהם רצו שרק הקול שלהם והאג'נדה שלהם יישמעו בה, ואנחנו התנגרנו לכך. החמ"ד (החינוך הממלכתי-ירתי) צבעוני ומגוון יותר, ויש בו קולות רביניים שונים. אחרי ארבעה מחזורי השתלמות אני משוכנע שהעושר הרחמי הזה היה רק לברכה".

**תחושה שדוקרים אותי כל יום בסכין**

אורן (שם ברזי) הוא נער רתי-לאומי בן 18 הלומד בישיבה שמרנית, ומסתיר מהחברה ומהישיבה את ערבת היותו הומו בגלל חששו ממחיר החשיפה.

"התחושה של להיות עם נטייה שונה בישיבה שמרנית זה לחוש שיום אחר יום דוקרים אותי בסכין. אני מרמם מהריבורים שאני שומע סביבי נגר להט"בים. ההתמודדות היא יומיומית. בכל פעם שאני מסתכל על אנשי הצוות אני נזכר כמה שאני כביכול לא בסדר - רב שמגיע אלינו ואומר שזה לא רבר בריא, שמרובר במחלה נפשית, שזה מגיע משנאה עצמית. היו נערים שרחפו אותם לטיפולי המרה, שאינם מועילים באמת".

**שיתפת מישהו?**

"אני לא משתף אף אחר מהצוות ומהחברים, למעט משפחתי וחבר קרוב אחר שירדע. אם הם טוענים שמה שאנשים כמוני צריכים זה טיפולי המרה, אני מבין שהם רק יפגעו בי עור יותר. אני מפנה את הרבנים שלי לחומש ויקרא, שם כתוב במפורש שעל עצם הנטייה אין איסור, וגם לא על כל סוגי המגע. כמו כן, אפשר להיות בקשר אפלטוני עם גבר".

אתה חושב שאפשר לקיים קשר זוגי ועדיין להיות מחויב להלכה?

"כתוב: 'איהו גיבור הכובש את יצרו'. בכל מקרה ארם רתי המחויב לתורה חייב להתגבר על עצמו, בכל צער ושעל בחייו. אני רואה בזה עור סוגיה הלכתית שבה אני צריך להתגבר על עצמי. הכי חשוב שכשי מרברים על נושא הלהט"ב - בכיתה, בשיחה פרטנית - צריך להבהיר בכל ררך אפשרית שהכל בסדר. אין ררך לשנות נטייה מינית, וכל נטייה היא מקובלת. הדרך היחידה לטפל בזה היא בתמיכה".

טוענים שיש טיפולים שמסייעים ללהט"בים לצאת מזה.

"אני מכיר את האמירה הזאת, ואין לה הוכחה מחקרית ליעילות. זהו לא מחיר שאני מוכן לשלם. אם יהיה מחקר שיוכיח במאה אחוז שאפשר לטפל, ושהוא לא פוגע באנשים, אולי הייתי עושה את זה כדי לוותר על כל הכאב והסבל שחוויתי כל חיי בגלל זה".

**אתה מתכנן לצאת מהארון בפני הצוות?**

"אני מפחד מהתגובות. יש נושאים שהם טאבו ומעוררים רדים הרבה רגשות אצל אנשים אחרים. זה יעורר הרבה אנטי כלפיי. זה לא משהו שאני מעוניין בו בגילי. אולי יום יבוא ואמצא את מקומי בעולם, וארגיש בטוח יותר להישחף. אני חושש לאבר את מקומי בקהילה. אולי לא ייתנו לי לעלות לתורה בגלל הומופוביה".

**לא עוצמים את העיניים**

הם מחנכים בישיבות, חלקן שמרניות מאוד, ופוגשים מאות תלמידים, שחלקם חלקו איתם את סוד חייהם. הם החליטו להשתתף בהשתלמות של "באר אמונה" כדי להבין מה עובר על הנער הצעיר המגיע אליהם ברמעות, ומה הם יכולים להציע לו.

אחר מהם הוא הרב ר"ד רונן בן רוה, בן 56, אב לשישה וסב לשלושה. הוא גר בגוש עציון, ראש אולפנת "נווה חנה", ראש תחום חינוך במכון רוטנברג לפסיכולוגיה יהודית ומלמד במכללת "אפרתה".

"צריך להסתכל למציאות בעיניים. אנו פוגשים יותר ויותר בחורות ובחורים הנמשכים לבני מינם, וצריך לתת מענה. מורכבות אינה מילה בעייתית, אלא תיאור של המציאות. יש כיוון וחזון, ויש מציאות שחייבים לנהל בה ריאלוג. מי שמרבר עם הנמשכים לבני מינם בצייבור הרתי לגווניו יגלה לא פעם צער וכאב מצידם, וגם רצון עז מצידם להמשיך להיות חלק מהקהילה הרתית הרחבה שלהם. השיח התקשורתי סביב הנושאים האלה נוטה לקצוות ולקונפליקט. רוב השיח המתנהל בפועל מול מחנכות ומחנכים, מורות הלכה ורבנים, הוא הרבה יותר מורכב".

**מה החשש העיקרי של בחור/ה הפונה אליך?**

"אני נפגש עם בחורות ובחורים הנמשכים לבני מינם, וממה שאני מבין מהם המוכנות שלהם לרבר איתי נובעת מכך שהם יודעים שלא ייתקלו באמירות כוללניות ובעייתיות. יצא לי לפגוש משפחות שנוצר בהן חיץ מול הבת או הבן בהיעדר ריאלוג. מרגע שמצליחים לשוחח - גם בלי להסכים - כבר נוצרת מציאות טובה יותר".

26.9x32.72	4/5	19	עמוד	שישבת	ישראל היום!	03/03/2023	85212672-3
אמונה תנועת האשה הדתית לאומי - 80888							

צילום: נעמה שטרן



נער חובש כיפה במצעד הגאווה בירושלים. "המטרה היא לחסוך סבל מהנערים ולמנוע אובדנות"

**הרב ד"ר רונן בן דוד:**  
"אנו פוגשים יותר ויותר בחורות ובחורים הנמשכים לבני מינם, וצריך לתת מענה. מורכבות אינה מילה בעייתית, אלא תיאור המציאות. מי שמדבר עם הנמשכים לבני מינם בציבור הדתי, יגלה לא פעם צער וכאב מצידם, וגם רצון להמשיך להיות חלק מהקהילה הדתית"

**אורן (שם בדוי), נער דתי-לאומי להט"בי:**  
"אני מכיר את האמירה שטיפולי המרה יכולים לעזור. אין לה הוכחה מחקרית. זה לא מחיר שאני מוכן לשלם. אם יהיה מחקר שיוכיח במאה אחוז שאפשר לטפל, ושזה לא פוגע באנשים, אולי הייתי מוותר על כל הכאב והסבל שחוויתי כל חיי בגלל זה"

**מה קיווית להשיג?**  
"גם בחברה החרדית יש אנשים הנמשכים לבני מינם. כשניסיתי לדבר על כך בפני התלמידים, הרגשתי קושי עצום לנסות לתווך את הנקודה הזאת. האתגר הגדול כרגע הוא להסתכל למציאות בעיניים, עוד לפני מציאת פתרונות, עוד לפני הכלה ועניינים חשובים כאלו. רק להנכיח את הנושא הזה – זה אתגר רציני. יש אנשים שחוששים מעצם העיסוק בנושא, משום שהוא 'מידבק'. מהתרגשות שלי בנושא, שום נער לא ייכנס לכך אם זה לא בוער בו. מחכה לו עולם שלם של קושי, של התי-מודדות בלתי פוסקת. אם נתעלם – נפספס הזדמנות להציל נערים מנפילות גדולות."

### להביא את קשת הפסיקות

בהשתלמות מקפידים להביא את כל קשת הפסיקות והדעות הרבניות וההלכתיות בנושא – מהעמדה השמרנית ביותר ועד לזו שנמצאת בקצה הליברלי, הרואה גם בקשר זוגי ללא קיום יחסים מענה לגיטימי. הרב אהרל"ה הראל, שהשתתף כמרצה בהכשרה, דאש ישיבת "מודיה" בגבעת הקטורת וראש בית המדרש הקהילתי בעפרה, הוציא לאחרונה ספר בשם "ישרי לבב", שאותו כתב עם הרב יעקב אריאל. בהי-קדמה הוא מתייחס לרבנים שמתירים דברים כאלה ואחרים בסוגיית הלהט"ב, כגון זוגיות ללא מגע או מגע מסוים, ומכנה מי שפוסק פסיקות מקילות בנוי-שא "רוצה נפשות".

**האם ייתכן שהגישה המחמירה מושפעת כיום ממלחמת התרבות העולמית ואינה מתייחסת למי-צבו המיוחד של הפרט?**

"אני מתקומם נגד השאלה. הפסיקה הרבנית באה להיטיב עם האדם ולהעניק לו את אושרו מתוך קיום דבר הבודא. היא לא יכולה להיות על גבו של הפרט, משום שהיא מלאה בחמלה ובאהבה. אבל הפסיקה הרבנית גם יודעת שהעולם הזה הוא פרוודר, והעולם הבא הוא הטרקלין והיעה, ולעיתים ההגעה ליעד כרוכה במחירים כבדים שיש לשלם כאן ועכשיו."

**עד כמה ההלכה מוכנה ללכת לקראת נער הטוען שהוא נמשך לבני מינו? האם עליו להתנזר כל חייו? האם קשר אפלטוני אפשרי? ההלכה לא צריכה ללכת לקראת אף אחד, כי ההלכה**

הבסיסית והכנה לתלמידות ולתלמידים, דרך התחווה שאנחנו חסרים כלים בתחום, וכמובן עד הכאב והראגה האמיתית לנצחיות תורת ישראל. האתגר הוא קודם כל לאפשר את המקום לכלל התחושות הללו, מתוך הבנה שיש לנו תפקיד חשוב בהקניית ערכים ויש לנו תפקיד קריטי בנפשם של תלמידינו. המטרה הראשונית היא להקנות ידע בתחום, להבין לעומק מה עובר על נערים ונערות ששומעים את הקולות הללו והווים את התחושות בגופם, להבין את ההיבטים הסיכויניים, לדון לעומק בקונפליקט העצום בין הזהות הדתית לזהות ההומוסקסואלית, ועם כל זה לבקש לסגל לעצמנו כלים המכילים את הראגה העמוקה לפרט יחד עם האמונה הגדולה בתורת ישראל.

**קל זה לא, האתגר גדול, אבל גם למחוק דעה מסוימת ולא לאפשר להשמיע ולהימנע מלהקשיב לדעות השור-נות ולכאבים השונים – גם זו תנועה מסוכנת המייצרת אנטגוניזם והתבצרות, ומי שמשלמים את המחיר בהיבט החינוכי אלו התלמידות והתלמידים. אנחנו מבקשים להיות דמות בטוחה להתייעץ איתה, להיות דמות קשובה שמסוגלת להחזיק מורכבות עם אמפתיה ואהבה גדולה לתלמידות ולתלמידים. אנחנו מבקשים להכווין לטיפול מיטיב – כזה שעוזר לעבור את המסע."**

### כתובת גם במגזר החרדי

ואם במגזר הדתי הנושא נמצא במחלוקת סוערת, הרי במגזר החרדי הוא כמעט לא עולה כלל על השולחן הציבורי, בדומה לנושאים רבים הנוגעים לצנעת הפרט. שלמה (השם בדוי לבקשתו) גר במרכז, נשוי ואב לארבעה ילדים. משתייך למגזר החרדי, עובד בישיבה לנערים מבתים חרדיים. הוא הבין שדווקא עקב ההיעדר המוחלט של השיח בנושא עליו להיות כתובת מיטיבה לתלמידיהו. חששת להשתתף בהכשרה?

"בהחלט. חששתי גם מהסביבה וגם מהתכנים שיימסרו בהשתלמות. קשה בנושאים הללו למצוא מקום שלא מונע מאג'נדה. חששתי שאצטרך לקבל עמדות מסוימות ולא יהיה לי מקום למחשבות ולתהיות שלי. לכן למפגש הראשון באתי עטוף בשריון ואמרתי לעצמי שאם לא יתאים, לא אתבייש לעזוב. מהר מאוד התברר לי שההכשרה הו-מדויקת, הוגנת ונותנת מקום. היו שהרימו גבה בסביבה שלי. עיקר הביקורת היה סביב הנקודה של עצם העיסוק בזה, שמוכיל וגורם לכאורה לעוד אנשים 'להתבלבל'."

### יש דעות קדומות?

"יש שחושבים כי מדובר ב'מחלה מידבקת' חלילה. זה כמובן לא נכון. מצד שני, חשוב להבין שהצעיי-רות והצעירים – גם בקהילות הדתיות שלנו – חשוי-פים לנושא ממקורות לא בריאים. אסור לנו, כמחנכים וכהורים, להימנע מלדבר איתם על כך. ארבה, צריך להציע ידע ולשמוע את שאלותיהם. זה דווקא ייצור קהילות בריאות יותר. אתגרים חינוכיים לא אמורים להיות דבר משתק, אלא דווקא מקדם ומדייק. להבנת, זו אחת התובנות הנובעות מההנחה שבכל אחת ואחד שוכן צלם אלוקי ייחודי."

שוחחנו עם אחד התלמידים של הרב רונן, בוגר הכי-שרת המדריכים, כדי להבין עד כמה משמעותית, אפילו קריטית, היתה העזרה שניתנה לו.  
"קודאים לי ד'. אני אדם דתי מאמין ומקיים מצו-וות ובעיקר אוהב השם, כיום בן 24. אני מתמודד עם המשיכה שלי לבנים כבר לא מעט שנים. כמה פעמים בעבר פניתי לרבנים שלי וקיבלתי תשובות מלומדות שהמשמעות שלהן היתה אחת: הנטייה הזו אסורה על פי התורה, אז תתמודד."

**"שמעתי על הרב רונן לפני שנה מבוגרת של האול-פנה שהוא מנהל, אבל לא הכרתי אותו אישית ולכן לא פניתי אליו. לפני כמה שבועות ראיתי תמונה בפייסבוק של מחנכים שסיימו את הקורס במכון 'באר אמונה', וזיהיתי אותו שם, לכן פניתי אליו. לא אגזים אם אומר שממש גיליתי את האור. הרב רונן ישב איתי לשתי פגישות ארוכות, הקשיב לי והסביר בסבלנות. למדתי על זה שיש איסור על מעשים, אבל לא על נטיות. בכלל, הבנתי שהעמדה הדתית לא פוסלת אותי כאדם. הוא הפנה אותי לקרוא וגם לשמוע על בחורים במצבי. בעיקר הבנתי שאני לא צריך להפסיק להיות דתי, וגם שיש טעם לחיי. קיבלתי תחושה של תקווה."**

### הצפה רגשית גדולה בנושא

זהבה טמיר, מנחה ומלווה צוותים חינוכיים בנושאי מי-ניות בריאה ומניעת התנהגויות סיכון, היא אם לחמישה המתגוררת בקדומים. היא מספרת שבשנים האחרונות אחד הנושאים המורכבים ביותר והנדרשים ביותר בת-חום המיניות הבריאה בהדרכות הצוות הוא נושא הזהות המינית ונערות ונערים שנמשכים לבני מינם.  
"יש הצפה רגשית גדולה בנושא, החל מהראגה



26.52x19.69	5/5	23	עמוד	שישבת - ישראל היום!	03/03/2023	85212673-4
אמונה תנועת האשה הדתית לאומי - 80888						

צילום: פלאש90



אהבה של אבא ואמא . מצעד בעד ערכי המשפחה בחיפה

מייצגת תורת חיים אלוקית נצחית. היא לא פלסטלינה גמישה, ולא תוכנית כבקשתך. להלכה יש עקרונות איתנים, אשר צריכים להיות מוצגים בפני כל פונה, והוא צריך למצוא את עצמו בתוכם.  
"ההלכה אינה מכירה במודל של זוגיות חרמינית מכל סוג כלגיטימי, והו קונצנזוס ברור שאין עליו ויכוח. אפילו ארגון רבני בית הלל, הנחשב לגוף הליברלי ביותר באורתודוקסיה, הוציא נייר עמדה השולל מכל וכל מחשבה על הקמת קשר זוגי בין בני אותו המין. ממילא האופציה הזו אינה קיימת עבור עובר ה', כמו הרבה מצבים אחרים שבהם ההלכה לא מאפשרת לאדם קשר זוגי, עם כל הכאב הצורב שברכר".

**תמי סמט, פסיכולוגית קלינית, מנהלת "באר אמונה": "אנחנו אנשים ששואפים לעבוד את ה' ולדבוק בדרכיו. אנחנו מביאים מנעד של עמדות, שכולן תורניות אורתודוקסיות. אסור לנו לזרוק החוצה את הנוער הלהט"בי. גם אם הוא מממש את נטייתו, זה לא מתיר לו לחלל שבת. אז אני אדחק אותו החוצה חלילה?"**

אתה מודע לסכנות שבטיפול המרה?

"שאלת פעם קרדילוג בכיר המנתח 20 שנה אם הוא מודע לסכנות שיש בניתוחים שהוא מבצע? נראה שלא. את יודעת שהוא מודע לכך היטב. אז גם אני, כמי שמלווה יותר מ־20 שנה אלפי גברים ונשים הנמשכים לבני מינם, מודע לפוטנציאל הנזק של טיפול נפשי שנעשה לא נכון. בדיוק כשביל זה אנחנו כאן – כדי למנוע ממתמודד להגיע לכתובת שלא תועיל לו, משתי זוויות: או שהיא לא תבין את עולמו הדתי ואת מצוקתו, ותדחק אותו לעבר קבלה עצמית חסרת מאמץ, שתקבע אותו בתוך זהותו ההומוסקסואלית, דבר שיקשה עליו מאוד את חייו כאדם דתי; או שהיא תדחק אותו לטיפול חסר אחריות ומסוכן שבו נעשות טעויות גורליות".  
תמליץ להומו להתחתן עם אישה, מתוך אמונה

להקים משפחה, מההורים של מאות הפונים, ומכל החברה הדתית לגווניה.  
"אני לא בא לכפות על אף אחד את אורח חיי ואמונותי, וראוי שגם הלהט"בים לא ינסו לכפות עלינו, שומרי התורה והמצוות, את תפיסת עולמם. למשל, הניסיון הנואל לאסור בחוק טיפולים לשיי נוי נטייה מינית, שנעצר ונגרע באיבו, הוא דוגמה להפרת כללי משחק ולדיקטטורה בולשביקית דר' רסנית הבאה לכפות על אדם בוגר מה לעשות עם עצמו ועם חייו. האגרסיביות הזו חייבת להיפסק, כי היא מייצרת תגובת נגד וכן הלאה על זו הדרך. בואו נשב לדבר, להכיר, להכיל, אך לא להסכים ולא לוותר, וכל אחד יחיה על פי דרכו והשקפתו".

[meravs1992@gmail.com](mailto:meravs1992@gmail.com)

שהטיפול יסייע לו להתגבר על משיכתו לגברים?  
"אין שום היתר לקחת סיכון כזה ולאמלל אישה מסכנה שהוכנסה לתוך זוגיות חסרת תוחלת, שתי גמר לרוב בגידושים או כבגידות מכוערות. בשום פנים ואופן לא, חר'משמעית. אך אם גבר יעבור טיפול שיגרום לו לחוות חוויית פלקסיביות בנטייתו המינית, וכעת הוא כבר כן נמשך לגשים, בהמלצת המטפל שלו ולאחר שהוא שיתף את בת זוגו במצבו, יש מקום לדון בכל מקרה לגופו".

אתה מבין את הביקורת נגד השקפתך?

"מי שלא עושה, לא סופג ביקורת. אני מקבל חיזוק יומיומי מרבתי, מאלפי הפונים, מהזוגות ששולחים לי תמונות של ילדיהם שנולדו זה עתה אחרי שהגבר או האישה עברו טיפול שאפשר להם

**זהבה טמיר, מנחה ומלווה צוותים חינוכיים בנושאי מיניות בריאה ומניעת התנהגויות סיכון: "המטרה היא להקנות ידע בתחום, להבין מה עובר על נערים ונערות החווים את התחושות בגופם, ולדון בקונפליקט בין הזהות הדתית לזהות ההומוסקסואלית"**

GOLDEN AGE

# Reinvigorated after retirement



FOUNDERS LAYA SAUL JACKSON (R) and Chaya Barth Shechter at the future site of the Children's Museum of the Galilee. (Efrat Moskvitz)

CARL JACOBS (below) and a sample of his work from the Book of Esther. (Courtesy Carl Jacobs)

• RIVKAH LAMBERT ADLER

People are multidimensional. After retirement, they often have the luxury of nurturing sides of themselves that might have gone neglected during years spent working and raising families.

It is said that "retirement is not the end of the road; it's the beginning of the open highway." The *Magazine* spoke with nine English-speaking immigrants to find out where their open highways are taking them.

Hebrew scribal artist

Carl Jacobs of Jerusalem retired a few times. He made aliyah with his wife, Anita, in 2011, after his initial retirement. Since arriving in Israel, he has combined working part time with "a lot of volunteering [at] food banks; Encore Theater set/prop building; Sar-El; and various archaeological digs around the country." He has also served on the boards of Encore and AACI.

He and his wife have nicknamed themselves "vatikim bodedim" (lone veterans), since all their children and grandchildren live in the US.

Besides traveling to see them, Jacobs shared that the couple does "a fair amount of touring around the country, [and] we have been to over 30 countries since we came in 2011."

As of 2021, retirement seems to have

stuck. Now 75, Jacobs has taken painting classes and studies Hebrew scribal art. So far, he has written two Scrolls of Esther, the Book of Ruth and Song of Songs. He is also writing texts for *mezuzot* for his grandchildren. Working with quills, ink and parchment, Jacobs spends eight to 10 hours a week perfecting his scribal skills.

"I had no clue as to what I wanted to do after working for 30 plus years. It takes some time to decompress," he reflected.

To *olim* who are trying to reinvent themselves after retirement, Jacobs advised, "Pick something new to do, outside your comfort zone. As Kurt Von-



negut wrote, 'You don't need to master something to enjoy it; sometimes it's perfectly fine to suck.'"

Volunteer extraordinaire

Evelynne Goldman and her husband made aliyah in 1990 from London to Ra'anana. Now living in Rehovot, Goldman lives and breathes the social service organization Emunah, where she volunteers a few hours every day on a dizzying array of projects.

Between Ra'anana and Rehovot, she has served on the Emunah national board and as secretary on the local board.

"About six years ago, I became chair of the English-Speaking Chapters in Israel, holding board meetings in the Tel Aviv office. [I also] organized a volunteers' luncheon every year for approximately 150 people with a bazaar for about 20 vendors, a brochure and a guest speaker. [Before COVID] I also organized days of intensive study on a single theme every year for about 100 people with a guest speaker.

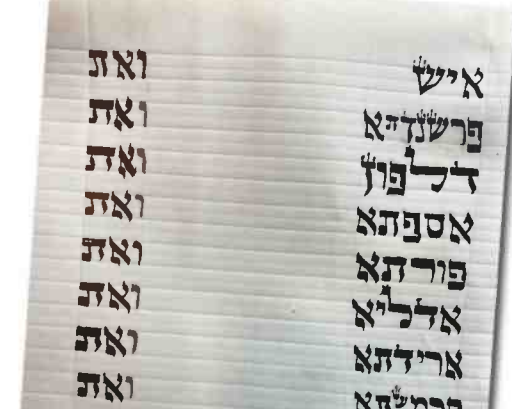
"Two years ago, I became chair of our local Emunah Rehovot Chapter, where I have a great board who organize lectures every month. We raise money to deal with various projects of the Emunah [daycare centers] in Gan Yavne and Gedera.

"The Rehovot Chapter publishes an amazing calendar every month, which has been copied by another organization, and I am the sales distributor, amongst my many Emunah hats," she related.

Goldman advises olim and retirees, "Take time to know your community, go to meetings to meet other olim and to make new friends."

Poet

When Yochanan Zaquantov made aliyah in 2018, he had every inten-



25.57x28.96	2/3	24 עמוד	the jerusalem post - magazine	03/2023	85192644-9
80888 - אמונה תנועת האשה הדתית לאומי -					

Clockwise from top L:

EVELYNNE GOLDMAN with husband, Hershell: A dizzying array. (Chava Weisberg)

SARA LEVENE crafts with fiber. (Allen Levene)

YOCHANAN ZAQANTOV holds copies of his self-published poetry. (Gabriela Zaqantov)

ALLAN GONSHER with study partner Ya'akov Johanix. (Hayim Reiffman)



tion of continuing to work for a few more years but found that "the job market here was too difficult with my lack of Hebrew skills."

Today, he fills his days writing and self-publishing poetry.

"I also volunteer for an English poetry organization in Israel called Voices Israel. Poetry is my passion, and I have been exploring and developing different styles of poetry, from structured forms like limericks, villanelles and acrostic. I also have been writing using freestyle and rhyming forms. My latest effort is Japanese poetry forms. I write haiku, senryu, sedoka, tanka and haibun," Zaqantov related.

"I started writing poems when I was in the US Army. I wrote some for my high school sweetheart and continued after we were married. I have always been a romantic person, so my poems reflect that."

He estimates that he spends four to five hours a week immersed in poetry as

the muse hits him.

Zaqantov is "also a fan of [Japanese] light novels, manga and anime."

"I really enjoy reading and learning," he said. "I also volunteer for a religious educational institution. My hobby is learning acoustic guitar."

Although it seems he has retirement figured out, Zaqantov admitted: "At first, I did flail around. I was a hi-tech geek, but my lack of Hebrew and age held me back."

His advice to fellow retirees? "Don't lock yourself into any one interest or goal. There is a Taoist quote, 'Be like water.' Be flexible and adapt."

"In America, I was always so busy making a living that I really wasn't living. Here I am living and enjoying my retirement," he concluded.

**Fiber artist**

In the UK, Jerusalem resident Sara Levene worked as the senior medical officer for recruitment for Scotland

Yard. It was her responsibility to determine "whether people with disabilities were eligible to enter the Police Service."

"My daughter is a doctor in Israel," she said, "so I get a little fix of medical discussion. But I don't miss work. I love being retired."

She and her husband made aliyah last year, and from her home in Jerusalem, she indulges in her passion project of fibercraft.

"Mostly I knit, but I also have a fleece which I am carding and will eventually spin into yarn. I have a loom and weave."

"I've made silly, simple things, like a baby bonnet, and complex, beautiful things, like a shawl in the traditional style of Shetland lace. I also present a [Torah lecture] on the [creative activities prohibited on] Shabbat related to producing fabric, with hands-on experience of dyeing, carding and weaving."

Levene said she prepared for retirement "by bringing 17 cartons of yarn over with me and the fleece which I had bought as a retirement project. I also brought over three looms, a spinning wheel and a carton of knitting needles."

Knitting has been a minor note since she was young.

"My grandmother taught me when I was a small child. She was famous for knitting gorilla sweaters, where the sleeves were far too long."

"I kept it up in a limited way. I used to knit when commuting on the London Underground. I also spent four years on a remote knitting course from America, which increased my skills enormously."

Today, she spends a few hours a day working on various knitting projects.

"I have two projects on the go: one complex one when I'm able to concentrate; and a simple one for when I'm on Zoom," Levene elaborated.

When she doesn't have a pair of needles in her hands, she studies Torah,

volunteers with her synagogue and is learning the art of making stained glass.

**Yeshiva student**

After 40 years of practice as a child therapist, Allan Gonsher positively oozes enthusiasm for his dual passions – his family and studying Torah.

Gonsher retired in 2019 and made aliyah to Efrat. He studies Torah 30 hours a week at the David Shapell College of Jewish Studies/Yeshiva Darché Noam and said he spends the rest of his waking hours with family.

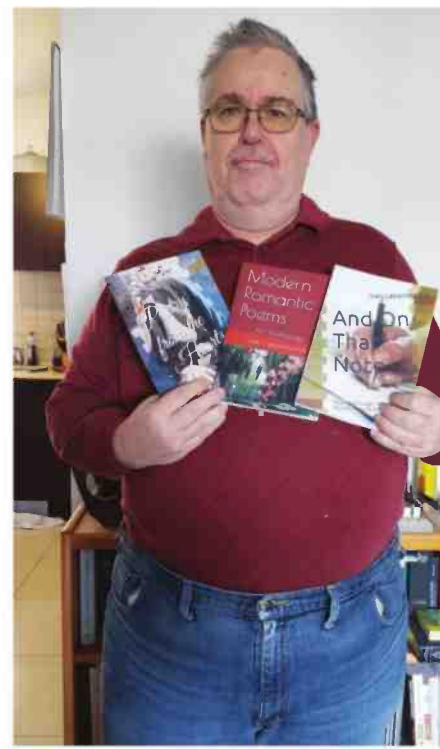
"All of our kids live in Israel," he shared.

"To be quite honest, because of my reputation, when I came to Israel I couldn't retire. People knew my work, so I continue to see clients and provide a good deal of supervision/consultation. I squeeze that into all of the above. I don't believe I will ever [fully] retire from doing what I do. But I certainly have adjusted my priorities at my age. Now I have no problem canceling clients or consultations for learning or family."

"I knew what I wanted to do when we made aliyah – what I call the 'lamed' stage of my life," he shared, referring to the Hebrew letter that begins the infinitive form of the Hebrew verbs for "to help," "to learn," "to love." "It was my chance to learn, help others, and really love my family."

"Not that I didn't do it in my 'real life,' but now I could really do it. I immediately started adjusting as soon as we landed. I love my life! I am so blessed. I wish this on all who come."

Gonsher has advice for Jewish retirees who live outside of Israel. "If you can't live here and enjoy it the way I am, at least come for a month [or two]. Get an apartment and relax, learn, visit the land, make friends, volunteer, travel. If you are like me and grew up with a love for Israel, come and experience it. Just sit back, relax and feel the holiness," he enthused.





25.49x29.3	3/3	עמוד 25	the jerusalem post - magazine	03/2023	85192645-0
אמונה תנועת האשה הדתית לאומי - 80888					

**Genealogist**

Retirement gave Chaim (Claude) Schochet the opportunity to finish an enormous undertaking that began in 1983: He published an extensive family genealogy.

In 2015, Schochet retired from his position as math professor at Wayne State University. He and his wife, Rivka, “now live in Bar Yohai, which is a 200-family *yishuv* near Meron in the Upper Galilee.” From 2015-2022, he served as a visiting professor at the Technion-Israel Institute of Technology.

Conducting research in math, spending time with the six grandchildren who are currently in Israel, hosting visitors and attending Torah lectures all continue to engage his interest.

But the main output of his retirement has been the 175-page family genealogy he helped research and publish.

“I have been interested in family genealogy for many years.”

Starting with “a handwritten family tree that his father drew up in 1983, with the assistance of various relatives,” Schochet “completed a 63-page genealogy in 1986, but it was quite difficult – the technology wasn’t available.

“I started working seriously on [a more expansive version] around 2010 and got much more serious about it in the years 2018-2021.

“More than 95% of the genealogy work that I did in recent years was done via the computer, via email, getting lots of information from relatives and via Zoom, where we had a few very large family meetings, as well as several small meetings with relatives who were of major assistance in the production of the book.”

Schochet also did research on genealogy websites such as ancestry.com and findagrave.com, as well as DNA research. During the most active phases, he spent up to 20 hours a week on the enterprise.

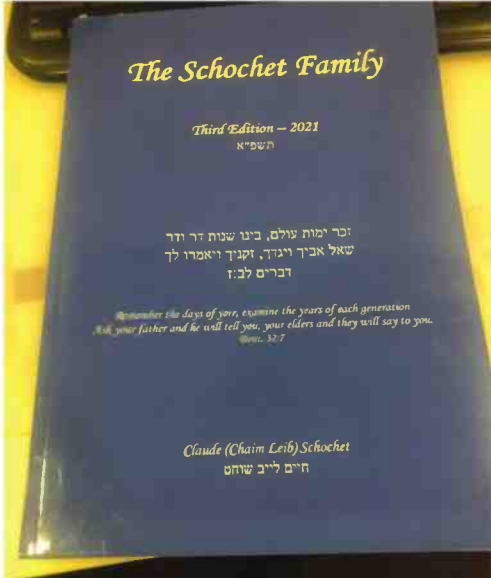
Not surprisingly, Schochet, who made the unusual choice to live in an Israeli *yishuv* with only a handful of other English-speaking families, urges retired olim to master Hebrew.

“Knowledge of Hebrew makes a huge difference in your aliyah experience,” he asserted. “Lack of Hebrew means that there are many places where you cannot live, for purely practical reasons. Housing [in English-speaking enclaves] is two to three times more expensive than in the periphery, and lack of Hebrew cuts you off from a large portion of the Israeli population,” he noted.

**Educating others**

While planning their aliyah, Tovah D’Souza and her husband “both envisioned making a difference here in Israel.” Formerly a healthcare worker based in California, D’Souza found her niche in education.

“I currently educate in five areas: recovery from domestic abuse; what Tanach has to say about spiritual and



CHAIM SCHOCHET’S genealogy project, front cover. (Chaim Schochet)

SCHOCHET AT home in Bar Yohai, with Mount Meron in background. (Rivka Schochet)

TOVAH D’SOUZA (below) found her niche in education. (Chava Cohen)

psychological health; how to study Torah; strategic planning; and English.

“As I see it, of all of the educational topics that I could teach, reconnecting women to their God through Torah learning is topmost in importance. It is topmost in importance for myself as well.”

D’Souza is happiest when she is busy. “Although we do take time to drive to other parts of the country and see archaeological sites, farms and nature reserves, I do not enjoy large amounts of unstructured time.

“I did not expect to be so long without work. After getting over the shock of not being active, and resisting the temptation to feel rejected and unwanted, I understood that I needed to put in the effort to mobilize myself in a different way. Being flexible, having a good imagination, and being persistent in communicating with others has paid off.

“Outside of this focused effort, my husband and I wrap our private lives around prayer and Torah learning, exercising or taking walks, container gardening and meeting any community needs that come along.

“It continues to amaze me how much

more spiritually productive it is here in Israel. Every prayer, every ritual, every study has greater meaning and effect on us than previously,” she confessed.

**Museum founders**

Laya Saul Jackson and Chaya Barth are volunteer founders of a forthcoming children’s museum in the Galilee. Both women volunteer full time on the project, causing Jackson to remark, “The only thing about me that feels retired is my age – and that I get Social Security!”

In response to a specific prayer request, Jackson had a dream, a literal dream. “I’d had a dream that gave me the mission to build a children’s museum in the north of Israel. It’s a profound experience to be guided in such a way. I remember standing up in my bedroom in awe and saying out loud, ‘That’s really big.’ A voice came into my head and said, ‘You know, you don’t start finished. Take baby steps.’ I answered, ‘Okay, I’ll do it.’

“What I can say is that although this isn’t an easy mission, it is nearly always a joy. When my joy goes off track, I remember that a happy place must be built with happiness if it’s to bring joy. Even that thought brings me to smile.

“You know, it’s such a big project. The team we’ve got carries so many aspects of this that I could never ever do alone. My co-founder, Chaya Barth Schechter, who recently retired after 40 years of owning her own business, is the best anyone could dream of, so I never feel like I’m in this alone. Her strengths make up for my weaknesses. She is amazing and is working with me full time on this!

“For this project, I use the metaphor of giving birth. When a woman is giving birth, she’s all-in with the experience. But she didn’t make the baby! That’s how this experience is for me. I’m all-in, and the miracles keep coming, mostly in the form of the people we meet who get involved with their time, talent or treasure.”

As an expert on women in Tanach, Jackson reminds people that Miriam was at least in her 80s when she led

the women in song by the sea. “My encouragement to seniors is, You’re never too old to make a difference. You can change the face of the nation by being your truest self,” she advised.

Jackson’s museum partner is Safed resident Chaya Barth, who retired in 2018 from the “green architectural chemicals company” she founded. Building the Children’s Museum of the Galilee with Jackson is one of her post-retirement passions.

Initially, Barth said, she “was recruited to provide some professional counsel regarding green construction,” but soon she found that many areas of her professional experience fit well with the needs of the [nonprofit organization].

“I came to [retirement] enthusiastically after a whole life of work that, yes, I did enjoy. I had no choice but to work to support my daughter and my parents for many years.

I am a person of faith and trust, and I simply decided to leave my business because I had enough. I left with no plans, with no expectations, only with a home that I owned and enough to live on.”

In addition to the 30 to 40 hours a week she invests in the museum, Barth studies a daily page of Talmud, runs a few times a week, participates in at least one half-marathon a year, does Pilates, gardens and maintains a social and home life.

And in the spirit of making the most of one’s retirement, she married for the first time at age 68.

Despite the fact that Israel is often accused of being a youth-oriented culture, approximately 12% of Israelis are 65 and older, a statistic that is increasing by nearly 1% per year.

Most olim have already reinvented themselves at least once. From these stories, it’s clear that there is something special about life in Israel – a marriage of inspiration and opportunity that allows individuals, from poets to yeshiva students to museum founders, to squeeze every drop of juice out of their retirement years.

